

Ζεύς – Διός: ουσιαστικὸν κλινόμενον ὀμαλῶς

Ἡ ἐπίσημος γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διδάσκει ὅτι τὸ οὐσιαστικὸν ὄνομα «Ζεύς» ἀνήκει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «ἀνωμάτων» καὶ δὴ «μεταπλαστῶν» οὐσιαστικῶν, ἤτοι ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐμφανίζονται μὲ περισσότερα τοῦ ἑνὸς θέματα.

Πέραν ὅμως τοῦ «ἀνωμάλου» τρόπου κλίσεως:

Ζεύς, Διός, Διῖ, Δία, Ζεῦ

μὲ θέματα **Ζευ-** καὶ **Δι-**, ὅρα γραμματικὴ Τζαρτζάνου, Οικονόμου, αἱ ἐμφανισθεῖσαι, μετὰ τὴν ἐπαναφορὰν, εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν, τῆς διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν, παρουσιάζουν καὶ ἕναν δεύτερον τρόπον κλίσεως ὡς:

Ζεύς, Ζηνός, Ζηνί, Ζήνα, Ζεῦ

μὲ θέματα **Ζευ-** καὶ **Ζην-**.

Ἡ μορφή αὐτὴ ἦτο ἀνέκαθεν γνωστὴ δεδομένου ὅτι συναντᾶται εἰς τοὺς Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδο, πλὴν ὅμως δὲν ἐδιδάσκετο πάντοτε εἰς τὴν Μέσην Ἐκπαίδευσιν.

Τὰ προαναφερθέντα ἐπιτρέπουν τὴν ὑποβολὴν τριῶν, τουλάχιστον, ἐρωτημάτων:

- 1) Διατὶ ὁ δεύτερος τρόπος κλίσεως τοῦ ὀνόματος «Ζεύς» **παραλείπεται** ἀπὸ τὰς πλεον ἐπισήμους γραμματικὰς τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τόσον εἰς τὴν μέσην ὅσον καὶ εἰς τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν;
- 2) Εἶναι ὁ δεύτερος τρόπος κλίσεως ὁπωσδήποτε «**ἀνώματος**»; Βεβαίως ἢ πρώτη ἀπάντησις εἶναι «**Ναί**» διότι ἔχει δύο θέματα. Προσωπικῶς διαθέτω ἐπιφυλάξεις ὡς παρουσιάζεται κατωτέρω.
- 3) Ποία ἢ **προέλευσις** τῶν δύο θεμάτων;

Πέραν τῶν ἀνωτέρω ἡ Ἑλληνικὴ γραμματεία παρέχει καὶ πλῆθος ἐτέρων πληροφοριῶν αἱ ὁποῖαι μολονότι συνδέονται κατὰ τρόπον τόσον ἕμμεσον ὅσον καὶ ἄμεσον μὲ τὴν προφορὰν ἀλλὰ καὶ ἐτυμολογίαν τοῦ οὐσιαστικοῦ «Ζεύς», ἐν τούτοις, ἡ γνώσις αὐτὴ δὲν ἔτυχε, ἐξ ὧν δύναμαι νὰ γνωρίζω πλὴν εὐελπιστῶ εἰς διάψευσιν, τῆς ἀναλογούσης ἀναλύσεως. Μία πρώτη προσέγγισις ἀποτολμᾶται ἀκολουθῶς μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ὑποδαυλισθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν ἀλλὰ καὶ ἀρμοδίων πρὸς τοῦτο μεμονωμένων ἐπιστημόνων, ἀλλὰ διατὶ ὄχι, καὶ ἐπισήμων φορέων.

Εἰς τὸ «ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ» τῶν Henry G. Liddell & Robert Scott καὶ εἰς τὸ λῆμμα «**Z**» ἀναφέρονται τὰ ἀκόλουθα:

- τὸ «ζ» εἶναι φθόγγος μεμιγμένος, συγκείμενος ἐκ τῶν γραμμάτων «σ» καὶ «δ»
- εἰς τὴν **Αἰολικὴν** διάλεκτον συναντῶνται τὰ:

Σδεύς		Ζεύς
κομάσδω	ἀντί	κομάζω
μελίσδω		μελίζω
ψιθυρίσδω		ψιθυρίζω

- εις τὴν *Ἀττικὴν* διάλεκτον τὸ «ζ» γίνεται «σδ»

Ἀθήναζε	ἀντί	Ἀθήνασδε
θύραζε		θύρασδε

- Εἰς τὴν *Δωρικὴν* διάλεκτον τῶν Ταραντίνων τὸ «ζ» γίνεται «σσ»

λακτίσσω	ἀντί	λακτίζω
σαλπίσσω		σαλπίζω
φράσσω		φράζω

- Εἰς τοὺς *Αἰολεῖς* καὶ ὀρισμένας *Δωρικὰς* διαλέκτους τὰ «σσ» γίνονται «ζ»

πτάζω	ἀντί	πτήσσω
πλάζω		πλήσσω

- Εἰς ὀρισμένας λέξεις τὸ «σ» γίνεται «ζ»

ζιβύνη	ἀντί	σιβύνη
ζμικρός		σμικρός
ζμῶδιξ		σμῶδιξ
ζμῆγμα		σμῆγμα
Ζμηρναῖος		Σμηρναῖος
ψήφιζμα		ψήφισμα
Ζμάραγδος		Σμάραγδος

- εις τοὺς *Αἰολεῖς* τὸ «ζα» γίνεται «δια»
- εις τοὺς *Βοιωτεῖς*, *Αἰολεῖς* καὶ *Δωριεῖς* τὸ «ζ» γίνεται «δ»

Δεύς	ἀντί	Ζεύς
Δάν		Ζάν
δυγόν		ζυγόν
δάλος		ζῆλος
δορκάς		ζορκάς
δόη		ζώη

- Ἡ μεταβολὴ τοῦ «ζ» σὲ «δ» ἐμφανίζεται ἄνευ διαλεκτικῶν ἐπιδράσεων

ἀρίζηλος	ἀντί	ἀρίδηλος
ζόρξ		δόρξ

- ὡσαύτως προκύπτουν καὶ τὰ:

ἀλαπαδνός	ἐκ τοῦ	ἀλαπάζω
παιδνός		παίζω

- εις τὸ μέσον τῶν λέξεων τὸ «ζ» γίνεται «δδ»

θεριδδω	ἀντί	θερίζω
μάδδα		μάζα

Αἰ ὡς ἄνω, πλὴν ὄχι τόσον ἐκτενεῖς, θέσεις ἀνευρίσκονται καὶ εἰς ἄλλα ἔγκυρα βοηθήματα ὡς αἰ ἐγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΥ, ΗΛΙΟΥ, dictionnaire étymologique de la langue grecque τοῦ «Pierre Chantraine» κλπ.

Εἰς τὸ αὐτὸ «Μεγάλου Λεξικόν» καὶ εἰς λήμμα «Ζεύς» ἀναγράφονται τὰ ἀκόλουθα:

- αἱ πλάγιοι πτώσεις σχηματίζονται ἐκ τοῦ «Δίς» (βλέπε λήμμα «Δίς» = ἀρχαία ὀνομαστικὴ τοῦ «Ζεύς»)
- ὀνομαστικὴ παρὰ ποιηταῖς: «Ζήν» (Αἰσχύλος-Ίκέτιδες) Ζην-ός, Ζην-ί, Ζήν-α
- μεταγενέτεροι Δωρικοὶ ποιηταῖ: «Ζάν», Ζαν-ός, κλπ.
- ἄλλαι ὀνομαστικαί: Ζής, Ζάς: αἰτιατικὴν Ζήν,
- ὡσαύτως: Δήν, Ζεός, Ζεῖ, Ζέα
- πληθυντικὸς: Δίεις, Ζήνες (Πλούταρχος)

Τὰ ἀνωτέρω ἐπιτρέπουσιν τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κατωτέρω συνοπτικοῦ πίνακος:

Διάλεκτοι				
Αἰολικὴ	ζ	γίνεται	σδ	Σδεύς
Ἀττικὴ				
Δωρικὴ	ζ		σσ	
Δωρικὴ Ταραντίνων			ζ	
Αἰολεῖς, ὀρισμέναι Δωρικαί	σσ		ζ	
εἰς ὀρισμένας λέξεις	σ		ζ	
Αἰολεῖς	ζα		δια	
Βοιωτεῖς, Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς	ζ		δ	Δεύς
ἄνευ διαλεκτικῶν ἐπιδράσεων				
εἰς τὸ μέσον τῶν λέξεων	ζ		δδ	

Διαπιστοῦται, συνεπῶς, ἡ ὕπαρξις τῶν μορφῶν: Ζεύς, Σδεύς καὶ Δεύς τὰ ὅποια κλίνονται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ὡς εἰς τοὺς ἀκόλουθους πίνακας:

Διάλε-κτοι	Ἀρχαία	Αἰολικὴ		Κοινὴ	Βοιωτικὴ
	Δίς	Σδεύς		Ζεύς	Δεύς
ὄνομ.	Δί-ς	Σδεύ-ς		Ζεύ-ς	Δεύς
γενικὴ	Δι-ός	Σδι-ός		Δι-ός	Δι-ός
δοτικὴ	Δι-ῖ	Σδι-ῖ	→	Δι-ῖ	Δι-ῖ
αἰτιατικὴ	Δί-α	Σδί-αν		Δί-α	Δί-α
κλητικὴ	Δί	Σδεῦ		Ζεῦ	Δεῦ

Ἡ ἀλήθεια τοῦ ὡς ἄνω πίνακος θὰ ἦτο ἀδιαμφισβήτητος ἐάν εἰς τὸ κεφάλαιον «πάθη συμφώνων» τῆς γραμματικῆς ἐγένετο σαφὴς ἀναφορὰ εἰς τὴν ἀποβολὴν τοῦ «Σ» εὐρισκομένου εἰς τὴν ἀρχὴν λέξεως καὶ πρὸ τοῦ «δ», εἰς ἀντίθεσιν τῶν λοιπῶν ὀδοντικῶν «τ, θ» ὅπου τὸ «σ» διατηρεῖται (σθένος, στενωπὸς κ.ἄ.). Ἡ γραμματικὴ ἀναφέρει τὴν μετατροπὴν τοῦ «σ» εἰς «δασείαν» ὅταν τοῦτο συναντᾶται εἰς τὴν ἀρχὴν λέξεως καὶ ταυτοχρόνως εὐρίσκεται πρὸ φωνήεντος (ἔπομαι = σέπομαι, ἴστημι = σίστημι κ.ἄ.)

Διάλεκτοι	Όμηρική Ησιόδου	Δωρ. Ποιηταὶ	Ποιητικὴ ἀδεία		
	Ζεύς	Ζάν	Ζῆς	Ζάς	Δῆν
ὄνομ.	Ζεύ-ς	Ζάν	Ζῆς	Ζάς	Δῆν
γενική	Ζην-ός	Ζανός	Ζηνός	Ζανός	Ζεός
δοτική	Ζην-ί	Ζανί	Ζηνί	Ζανί	Ζεῖ
αἰτιατική	Ζῆν-α	Ζάνα	Ζῆνα	Ζάνα	Ζέα
κλητική	Ζεῦ	Ζᾶν	Ζῆ	Ζᾶν	Δῆν

Αἱ κλητικαὶ τῶν **Δίς, Ζάν, Ζῆς, Ζάς** καὶ **Δῆν** τίθενται ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν εἰδικῶν.

Ἐνταῦθα τονίζεται καὶ πάλιν ὅτι δὲν ἀνευρέθη, ὑπὸ τοῦ γράφοντος, ἀναφορὰ περὶ τοῦ χρόνου ἐνάρξεως χρήσεως τοῦ θέματος «Ζευ-» οὔτε καὶ ἐρμηνεία τούτου. Ὑποτεθίστω πρὸς χάριν ἀπλότητος, μολονότι τοῦτο δὲν συνάδει πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ γράφοντος περὶ τῆς λογικῆς περὶ τὴν ὁποίαν ἐκινήθη ἡ δημιουργία τῶν λέξεων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅτι ἡ πρωτίστη ἠχητικὴ σύνθεσις τῶν γραμμάτων «Δ+ι+ς» ἐπελέγη ὑπὸ τῶν γλωσσοπλαστῶν ἐκείνης τῆς ἐποχῆς προκειμένου νὰ καταστῆ δυνατὴ ἡ προσφώνησις τοῦ ὑπερτάτου ὄντος, τοῦ Θεοῦ. Τὸ συναίσθημα συνεπῶς ἐξεφράσθη· **Πρὸς τι** ἄρα ἡ ἀναιτιολόγητος ἐναρξίς χρήσεως ἐτέρων θεμάτων διὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς αὐτῆς ἐννοίας; **Ζάν, Ζῆς, Ζάς, Δῆν, Ζεύς** πρὸς τι ἡ εἰσαγωγή, χρήσις των καὶ ἡ τελικὴ ἐπικράτησις τοῦ «**Ζεύς**» ἐναντι τῶν λοιπῶν καὶ τελικὴ ἐξάλειψις τοῦ «**Δίς**» εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴν μνημονεύεται οὔτε καὶ εἰς τὰ βοηθήματα τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως; Μία προσσέγγισις ἐπιχειρεῖται κατωτέρω.

Ἡ μὴ ἐπισταμένη ἀναφορὰ τῆς γραμματικῆς εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν ἀνάγκην ἀποβολῆς τοῦ «**Σ**» δὲν δικαιολογεῖ τὴν, ἄνευ σκέψεως καὶ περαιτέρω συζητήσεως, ἀπόρριψιν τῆς παρουσιασθείσης περιπτώσεως «**πάθους**» τοῦ συμφώνου «**Σ**» εὐρισκομένου πρὸ τοῦ «**δ**». Ἡ ἀποψις αὐτὴ ἰσχυροποιεῖται τόσον ἀπὸ τὰ εἰς τὸ «**Μέγα Λεξικόν**» τῶν Liddell & Scott ἀναφερόμενα ἀλλὰ καὶ προαναφερθέντα διὰ τὸ γράμμα «**Ζ**», ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ γενικὸ πνεῦμα τοῦ κεφαλαίου τῆς γραμματικῆς «**Φθογγικὰ Πάθη**» τὸ ὁποῖο θέλει **ὄλα αὐτὰ τὰ πάθη νὰ λαμβάνουν χώραν προκειμένου νὰ διατηρηθῆ ἡ εὐελιξία, εὐφωνία καὶ μελωδία τῆς γλώσσης.**

Βέβαια Συμπεράσματα

- Εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην μορφήν τὸ «**Ζεύς**» ἦτο γνωστὸν ὡς «**Δίς**» καὶ ἐκλίνετο κατὰ τρόπον ὀμαλὸν μὲ θέμα «**Δι-**».
- Τὰ οὐσιαστικά «**Ζάν**», «**Ζῆς**» καὶ «**Ζάς**» κλίνονται κατὰ τρόπον ὀμαλὸν.

Ἰσχυρὰ Συμπεράσματα

- **Δῆν** ἐκ τοῦ **Δέεν** (ε+ε → η) ἐκ τοῦ **Σδέεν** ἢ **Ζέεν**, **Ζεός**, **Ζεῖ**, **Ζέα**, **Ζέεν** = **Ζῆν** καὶ ἄρα κλίσις ὀμαλή.
- **Ζῆν** = ἀπαρέμφατον τοῦ ῥήματος «**ζάω**» μὲ προστακτικὴν «**ζῆ**». Πόσον ἄραγε ἀπέχει τὸ «**Ζεῦ**» ἐκ τοῦ «**ζῆν** ἢ **ζῆ** + εὔ». Ὁ γράφων δυσχεραίνεται νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ὀρθότητα τῆς ἐξισώσεως:

$$\text{Ζεύς} = \text{ζῆ εὔ}$$

Τούτου λεχθέντος δεχόμεθα ὅτι ὁ «**εὔ ζῶν Δίς**» ἢ ἄλλως, ὁ «**Δίς**» ὅστις «**ζεῖ εὔ**» καὶ κατὰ τὴν προστακτικὴν «**ζῆ εὔ**» τελικῶς ὀνομάσθη «**Ζεύς**», (θεώρει

«Ἰστανμπούλ = εἰς τὴν πόλιν», «σταῦλος = ἐς τὴν αὐλήν», «Ἰσμίρ = εἰς τὴν Σμύρνην». Κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν ἰσχυρῶς συμπεραίνεται ὅτι τὸ θέμα τοῦ «Ζεύς» πέραν τοῦ κατὰ τὴν γραμματικὴν «Ζευ-» εἶναι καὶ τὰ: «Σδι-» ἢ «Δι-» καὶ «Ζη-».

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω θέματα ἢ μορφή «Ζεύς, Διός,...» με θέμα «Δι-» κλίνεται ὁμαλῶς καθὼς ἐπίσης ὁμαλὴ εἶναι καὶ ἡ μορφή: «Ζεύς, Ζηνός,...» με θέμα «Ζη-»

- Τὸ οὐσιαστικὸ «Δίς» καὶ κατ' ἐπέκτασιν τὸ «Ζεύς» ἐμφανίζουν πολλαπλᾶ θέματα, ἀναλόγως διαλέκτου καὶ ποιητικῆς ἀδείας, τὰ ὅποια προκαλοῦν «φαινομενικὴν» ἀνωμαλίαν.

Τελικὸ Συμπεράσματα

Τὸ οὐσιαστικὸ «Ζεύς» κλίνεται ὁμαλῶς καὶ ἔχει βασικὸν θέμα τὸ «Δι-» καὶ ὄχι τὸ «Ζευ-», τοῦ «Ζεύς» προερχομένου, μᾶλλον ποιητικῆ ἀδείας, ἐκ τῆς συνθέσεως «ζῆν + εὖ» τοῦ «Δίς, Διός...».